

Ростислав ТРОНЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний Посол
України у Федеративній Республіці Бразилія

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ Й БРАЗИЛІЇ – ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

– *Пане Посол, з огляду на Ваш професійний досвід, як саме представник держави має готувати себе до стресових і непередбачуваних ситуацій, що доволі часто виникають у кар'єрі дипломата?*

– У мене немає готових рецептів успіху, як і не існує межі професійного вдосконалення. Наш фах вимагає готовності до змін, уміння уважно й толерантно вислухати іншу думку та завжди бути відкритим до пошуку компромісів, не поступаючись, звісно, національними інтересами. Гадаю, що з упевненістю у власних силах, внутрішнім душевним спокоєм, рівновагою, підтримкою родини й розумінням із боку колег-однодумців можна впоратися з будь-якими непередбачуваними обставинами. Ще важливо бути оптимістом, не втрачати ентузіазму та бачити вихід навіть зі складних ситуацій.

– *Чи вплинула пандемія коронавірусної хвороби на співпрацю між Україною і Бразилією? Яка сфера кооперації постраждала найбільше? Чи варто очікувати поживлення діалогу на найвищому рівні, зокрема взаємних візитів найближчим часом?*

– Обмеження на пересування передбачувано призвели до скорочення у 2020 році транспортних послуг і зниження сервісу, пов'язаного з подорожами. До того ж ситуація з Бразилією – унікальна, адже в решті сфер ми спостерігали зростання. Наприклад, товарообіг між країнами зріс на 13,1%, а обсяги зовнішньої торгівлі послугами збільшилися майже вдвічі (на 95%).

Крім того, введені обмеження спонукали до пошуку нових форм дипломатичного спілкування. Уважаю, що активне застосування новітніх тех-

нологій для ведення двосторонніх переговорів також сприяло розвитку політичного діалогу між країнами. Скажімо, після токійської зустрічі в жовтні 2019 року Глава Української держави Володимир Зеленський і Президент Федеративної Республіки Бразилія Жаїр Болсонару в листопаді 2020 року мали телефонну розмову, а цьогоріч телефоном спілкувалися перші леді обох країн. 23 серпня ц.р. перша леді Бразилії Мішель Болсонару стала однією з почесних гостей, які приєдналися до Київського саміту перших леді та джентльменів у режимі онлайн. Вона запропонувала свій погляд на розвиток політики «м'якої сили», розповіла про власний досвід і наголосила на важливості й своєчасності питань, які було обговорено під час саміту.

Змогли налагодити контакти й міністри закордонних справ, дипломатичні радники президентів, заступники міністрів закордонних справ, співголови Українсько-бразильської міждержавної комісії з торговельно-економічного співробітництва. Було організовано міжміністерські веб-конференції щодо співпраці в космічній і військово-технічній галузях, сфері освіти й науки, кіберзахисту тощо.

15 жовтня 2020 року провели першу за останні кілька років відеоконференцію між Державним космічним агентством України (ДКАУ) й Бразильським космічним агентством. За результатами зустрічі сторони домовилися про створення двох робочих груп з інвентаризації активів компанії «Алкантара Циклон Спейс» та дистанційного зондування Землі.

Невдовзі, 18 листопада 2020 року, на онлайн-конференції Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба й глава бразильського зовнішньополітичного відомства Ернесто Араужо змістовно обговорили наповнення візиту на найвищому рівні та вирішили провести українсько-бразильський бізнес-форум задля взаємного презентування торговельних й інвестиційних можливостей.

Пандемія не завадила й відносинам у сферах, що репрезентують прагматичні інтереси держав і підприємств обох країн: делегації за участю представників виконавчої влади та виробничих установ оборонно-промислового комплексу (ОПК) наприкінці 2020 року відвідали Україну, а цьогоріч – Бразилію.

У травні 2021 року заступник Міністра закордонних справ Євгеній Єнін прибув із візитом до Бразилії для проведення двосторонніх політичних консультацій. Під час його перебування було поновлено Меморандум про взаєморозуміння між Дипломатичною академією України імені Геннадія Удовенка й Інститутом Ріо-Бранку при МЗС Бразилії. Також південно-американську країну відвідав голова ДКАУ Володимир Тафтай.

Та головним пріоритетом розвитку політичного діалогу є організація обміну візитами на найвищому рівні.

– У січні 2021 року Бразилія стала однією з перших країн, де розпочали вакцинувати населення від COVID-19. Розкажіть, будь ласка, про перебіг цього процесу, зокрема щодо труднощів. Чи можна назвати його вдалим?

– 17 січня цього року в Бразилії було розпочато вакцинування. Перших 112 медичних працівників штату Сан-Паулу щепили китайською вакциною «CoronaVac».

Відтоді в країні було застосовано 184,3 млн доз вакцин «CoronaVac», «Oxford/AstraZeneca», «Pfizer», «Janssen», «Moderna».

Згідно з офіційними даними МОЗ Бразилії, понад 126,6 млн осіб (тобто 59,99% населення) уже отримали першу дозу вакцини проти COVID-19. Другу дозу одержали понад 57,7 млн осіб (27,24% населення).

З огляду на чисельність населення Бразилії (213 млн) та її географічні масштаби обсяги вакцинування наразі недостатні для того, аби зупинити пандемію, а темпи відстають від тих, котрі передбачено в Національному плані вакцинації.

Водночас Уряд Бразилії вважає, що до кінця цього року все населення країни буде вакциновано, однак оглядачі зауважують, що Бразилія досягне високого рівня вакцинації тільки до середини 2022 року.

Бразилія також планує виготовляти вакцини. До кінця 2021 року Державний фонд Освальдо Круза «Fiocruz» (м. Ріо-де-Жанейро) планує виготовити 200 млн доз вакцини «AstraZeneca», а Інститут Бутантан (підпорядкований Секретаріату охорони здоров'я штату Сан-Паулу) – 100 млн доз вакцини «CoronaVac».

– Яких, на Вашу думку, змін у функціонуванні економіки країни слід очікувати після завершення пандемії та якими будуть нові реалії міжнародних торговельно-економічних зв'язків?

– Як відомо, після кожної економічної кризи настає зростання. Тож гадаю, що на нього варто сподіватися й тоді, коли скінчиться пандемія COVID-19.

Безумовно, міжнародна торгівля зазнає значних змін. Переконаний, найпомітнішою серед них стала цифрова трансформація. Ті, хто не був готовий працювати з численними технологічними інструментами, змушені були адаптуватися протягом рекордно короткого терміну.

Щодо нових тенденцій, то після завершення пандемії настане скорочення бюрократії та почнуть упроваджувати сучасні технології. Широко відомі нині терміни «домашній офіс» і «відеоконференція» – це ті рішення, які зумовила коронавірусна криза.

– Торік у грудні Україна й Бразилія розпочали перший діалог щодо співпраці в оборонній сфері. Зокрема, було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством із питань стратегічних галузей промисловості України та Міністерством оборони Федеративної Республіки Бразилія,

що передбачає нові можливості для торгівлі й експорту. Крім того, під час офіційного візиту бразильської делегації до Києва згадували про план спільного виходу на ринки третіх країн. Чи могли б Ви докладніше розповісти про ці напрями?

– Україна стала шостою країною у світі, з якою Бразилія започаткувала Діалог оборонної промисловості (також зі США, Італією, Францією, Індією і Португалією). Це надає нові можливості наповнити українсько-бразильські стратегічні відносини конкретними проектами.

Важливо, що зазначений діалог дозволив установити контакти на рівні оборонних компаній обох країн і залучити їх до визначення перспективних сфер двосторонньої співпраці. Тобто це дуже прагматична кооперація, яка ґрунтується на інтересах підприємств ОПК і збройних сил кожної країни.

Меморандум про взаєморозуміння щодо науково-технічного співробітництва передбачає не лише постачання продукції оборонного призначення, а й проведення спільних розробок і вихід із ними на ринки третіх країн. Напрями діяльності надзвичайно широкі – від виготовлення набоїв та снарядів, до літаків і навіть танків. Нині країни визначають конкретні проекти співпраці відповідно до можливостей кожної з них і наявних технологій.

Із цією метою в межах Діалогу оборонної промисловості торік у грудні в Україну з візитом прибули представники відомих у світі компаній «Embraer», «Taurus Armas», «Avibras», «IMBEL», «Condor», «Kryptus» та інших, а цьогогоріч у травні Бразилію відвідали представники ДК «Укроборонпром», ДП «Спецтехноекспорт», ДП «ДержККБ “Луч”». Під час візиту делегати ознайомилися з виробничими потужностями підприємств ОПК та провели переговори із зацікавленими сторонами.

– 10 березня 2021 року було проведено перші в історії двосторонніх відносин міжвідомчі консультації України й Бразилії в царині кібербезпеки. Які результати цієї зустрічі?

– Зазначені консультації провели в межах Діалогу оборонної промисловості України та Бразилії.

Сторони представили національні безпекові ІТ-системи, обмінялися інформацією і досвідом щодо запобігання кібернетичним загрозам, реагування на кібератаки й подолання їхніх наслідків, домовилися співпрацювати з метою протидії кіберзлочинності. Інформація була корисною для обох країн, а надто з огляду на досвід постійної протидії Україні кібернетичним атакам із боку Росії, а також зростання хакерських атак із території РФ на державну й приватну інфраструктуру Бразилії.

Відтак було взаємопогоджено проведення чергового раунду кіберконсультацій за участю Центральної виборчої комісії України та Вищого виборчого суду Бразилії.

– 1999 року між урядами України та Бразилії було укладено Рамкову угоду про співробітництво у використанні космічного простору в мирних цілях, а кілька років тому країни започаткували діалог із питання поглиблення двосторонньої співпраці в галузі мирного використання атомної енергії. Які досягнення в цих царинах варто відзначити?

– Аерокосмічні промисловості України й Бразилії взаємодоповнювальні, тому перспективи співпраці чималі. З огляду на це бразильські партнери готові розглянути пропозиції України щодо відповідної взаємодії.

До того ж досвід спільного втілення проєкту «Алкантара Циклон Спейс» допоміг створити атмосферу взаємної довіри й досягнути позитивних технологічних результатів у розробленні ракети-носія та пускового центру.

Нині космічні агентства зацікавлені в спільному виробництві супутників і, як я вже повідомляв раніше, дистанційному зондуванні Землі.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара має успішний досвід підготовки десятиох бразильських студентів на фізико-технічному факультеті впродовж 2011–2012 років. На прохання бразильських партнерів вони пройшли стажування на провідних підприємствах ракетно-космічної галузі України, отримавши відповідні сертифікати. На сьогодні всі випускники працюють у космічній галузі Бразилії, зокрема більшість із них – у Бразильському космічному агентстві. Продовження цієї співпраці має значні перспективи.

2016 року українське підприємство «Радій» впровадило цифрову систему управління та захисту для атомного реактора Інституту енергетичних та ядерних досліджень (IPEN) Бразилії. Відтак 2020 року компанія встановила деталі до зазначеної системи. Питанню розширення співпраці в цій сфері сторони постійно приділяють велику увагу. Водночас галузь атомної енергетики не є динамічною, тому процес цей доволі тривалий.

– Що можна сказати про сучасну науково-технічну співпрацю між країнами?

– До початку пандемії та введення обмежень на подорожі між Україною і Бразилією був активний науковий обмін. Наприклад, у квітні 2018 року в межах візиту делегації українських освітян, зокрема, заступник Міністра освіти і науки України Роман Гребя, директорка ДП «Український державний центр міжнародної освіти» Олена Шаповалова та ректори вісьмох закладів вищої освіти Дніпровської області й міста Києва вперше взяли участь у масштабних виставкових освітніх заходах у Бразилії.

До того ж члени делегації стали учасниками міжнародної освітньої конференції «FAUBAI 2018», на якій обговорювали питання інтернаціоналізації вищої освіти, а також виставки «ExpoPoss 2018 Recruit Higher Education Students from Brazil», що дало змогу гідно представити навчання в Україні для бразильських студентів. Під час візиту делегати встановили

прямі зв'язки з провідними університетами Ріо-де-Жанейро, Сан-Паулу та Куритиби. За результатами візиту ТОВ «Світ освіти» запропонувало безкоштовне навчання п'ятьом бразильським студентам українського походження у ЗВО Дніпровської області з можливістю безкоштовного вивчення української мови.

Загалом упродовж 2019 року дев'ять науковців із державних закладів вищої освіти Бразилії відвідали Україну для участі в конференціях чи проведення лекцій. Серед них – професори федеральних університетів Баїї, Вісози, Рорайми, Флуміненсе, Ріо-Гранде-ду-Сул, Парани, Сан-Паулу.

До початку пандемії коронавірусу 2020 року в Україні навчалися 33 бразильські студенти.

У серпні 2020 року за участі представників МЗС Бразилії, МОН України, Посольства Бразилії в Україні та Посольства України у Федеративній Республіці Бразилія було проведено зустріч у форматі відеоконференції, на якій обговорили питання підготовки засідання Робочої групи з питань науки і техніки в межах українсько-бразильської міждержавної комісії з торговельно-економічного співробітництва. Сторони визначили перспективними такі сфери співпраці, як біотехнології, нанотехнології, штучний інтелект, інноваційне підприємництво (стартапи), атомна енергетика.

Відтак у грудні 2020 року провели координаційну зустріч у вебформаті, під час якої сторони домовилися в межах Угоди про наукове і технологічне співробітництво визначити спільні проекти, які почнуть реалізовувати з 2022 року.

Із 2013 року двоє українських професорів зі Дніпровського національного університету ім. О. Гончара працюють у філіалі Федерального університету м. Бразилія на факультеті аерокосмічних наук.

– 2020 року в Бразилії проживало понад 600 000 українців. Як посольство співпрацює з діаспорою? Чи на часі проведення спільних заходів?

– Одна з найбільших іноземних громад у Бразилії – українська, адже налічує від 600 тис. до 1 млн осіб. Вона відіграє важливу роль у розвитку двосторонніх відносин, яку відзначає також і бразильський уряд. Попри пандемію COVID-19 українська діаспора, співпрацюючи з посольством, активно організовує культурні заходи, зокрема у форматі онлайн. Посольство України у Федеративній Республіці Бразилія традиційно підтримує тісні зв'язки з українською громадою та інформує її щодо подій в Україні.

Спільно з українською діаспорою посольство урочисто відзначає пам'ятні для України дати, проводить фольклорні фестивалі та організовує заходи до роковин Голодомору. Наприклад, 2020 року за сприяння Посольства України в Бразилії українська фольклорна група «Барвінок» у вебформаті повторно провела унікальний концерт-реквієм для вшанування пам'яті жертв Голодомору.

Поміж інших культурних подій 2020 року варто згадати й онлайн-святкування сторіччя від дня народження видатної бразильської письменниці українського походження Кларісе Ліспектор, а також проведення XXVII Національного фестивалю українського танцю.

– 2021 року відзначатимуть 130-ту річницю початку української імміграції до Бразилії. Які заходи посольство планує проводити?

– На жаль, пандемічна ситуація в Бразилії внесла серйозні корективи в наші плани, позаяк унеможливує проведення заходів, що передбачають скупчення людей. Члени української громади Бразилії планували подорож до України, зокрема хотіли відвідати Київ, Тернопіль, Львів, Яремче, Буковель. Сподіваємося, що вони матимуть змогу зробити це наступного року.

Цьогоріч у січні з нагоди 130-ї річниці початку української імміграції до Бразилії та задля поглиблення співпраці Посольства України в Республіці Бразилія з громадою було організовано чотири онлайн-засідання форуму «Коріння громади». Головна мета зустрічей полягала в плануванні майбутньої діяльності організацій української громади в Бразилії та їхніх фольклорних колективів і ефективної взаємодії з посольством.

9 березня 2021 року з нагоди 207-річчя від дня народження Тараса Шевченка відбулася онлайн-зустріч Уповноваженого із захисту державної мови Тараса Кременія та заступника Міністра закордонних справ України Василя Боднара з керівництвом Українсько-бразильської центральної репрезентації. Учасники обговорили питання дистанційного вивчення рідної мови для молоді українського походження, спільні наукові й лінгвістичні проекти між провідними університетами обох країн, літні мовні табори та інші перспективи, які цікавили українську діаспору.

На запрошення парафіяльної ради української церкви Пресвятої Трійці (УГКЦ) 23 травня 2021 року ми з дружиною взяли участь у Божественній літургії з нагоди створення парафії Святої Трійці в поселенні Марселіно (муніципалітет Сан-Жозе-дус-Піньяс), приуроченій до 130-ї річниці початку української імміграції.

26 травня в межах зазначеної річниці мер міста Лондріна Марсело Белінаті передав підписаний указ щодо ділянки розміром 7000 кв. м, названої площею імені Елени Колодій – на честь видатної бразильської письменниці та поетеси українського походження.

27 травня я провів зустріч із заступником мера міста Марінга Едсоном Скаборою, на якій, зокрема, ішлося про завершення процесу передавання українській громаді двох земельних ділянок для будівництва культурного центру, а також для площі України.

2021 року, незважаючи на всі перепони, що їх спричинила пандемія COVID-19, посольству вдалося провести низку масштабних заходів із відзначення 30-ї річниці відновлення незалежності України. З огляду на сучасні

реалії ми вирішили зосередитися на онлайн-форматі, який привертає увагу великої аудиторії, але водночас не передбачає скупчень людей.

Зокрема, ми створили відео¹, яке розмістили на сторінці посольства у фейсбучі. На ньому українські фольклорні колективи Бразилії «Полтава» (м. Куритиба) та «Веселка» (м. Прудентополіс) виконали гімни України та Бразилії. На відео прозвучали привітання від мене, а також од Глави Української греко-католицької церкви Блаженнішого Святослава, єпарха Української православної церкви в Бразилії та Південній Америці, архієпископа Єремії Ференса та від голови Української всесвітньої координаційної ради Михайла Ратушного.

Наприкінці нашого відео, яке переглянуло більш ніж 100 тис. людей та яким поділилися понад 600 користувачів, отець Кріштіану Лобас Сілва, ЧСВВ, адміністратор парафії Внебовзяття Пресвятої Діви Марії, м. Гуарапуава, штат Парана, виконав духовний гімн України «Боже, великий єдиний, нам Україну храни».

Восьмий рік поспіль Посольство України в Бразилії спільно з Архідіоцезією м. Ріо-де-Жанейро підсвітило в кольори Державного Прапора України одне із семи сучасних чудес світу – пам'ятник Христу-Спасителю². На прохання посольства українськими кольорами також було підсвічено Кришталевий палац Ботанічного саду та Палац Ігуасу – будівлю Уряду Парани в столиці штату, місті Куритиба, де проживають понад 600 тис. нащадків українців³.

І на додаток до святкувань і привітань із нагоди 30-ї річниці відновлення незалежності України посольство разом із Федерацією промисловості штату Сан-Паулу створили на фасаді її імponentної та грандіозної будівлі, яка є візитівкою міста, проєкцію нашого прапора та національної символіки. Усі ми були неймовірно зворушені, побачивши українські національні символи та кольори на проспекті Паулісти (Avenida Paulista), у серці цього двадцятимільйонного мегаполіса⁴.

24 серпня 2021 року весь світ, зокрема й Бразилія, вітав Україну, а 25 серпня ц.р. Комісія з питань закордонних справ і національної оборони Палати депутатів Національного конгресу Бразилії схвалила заяву-привітання з нагоди Дня Незалежності України.

Напередодні Дня Незалежності у впливовому бразильському виданні «Gazeta do Povo» вийшла моя стаття «30 років Незалежності України та Кримська Платформа»⁵, у якій було розказано про ініціативи Уряду України – Кримську платформу та Київський саміт перших леді та джентльменів.

¹ Див.: <https://fb.watch/7Aesgki9ZZ/>

² Див.: <https://fb.watch/7ByGqllUyx/>

³ Див.: <https://fb.watch/7ByKNBIMOO/>

⁴ Див.: <https://fb.watch/7ByX3XqZlu/>

⁵ Tronenko, R. (2021). 'Os 30 anos da independência da Ucrânia e a Plataforma da Crimeia', *Gazeta Do Povo*, 23 August [online]. Available at: <https://www.gazetadopovo.com.br/opiniaao/artigos/os-30-anos-da-independencia-da-ucrania-e-a-plataforma-da-crimeaia> [in Portuguese].

– Бразилія znana як країна туризму. Чим, на Вашу думку, вона приваблює іноземних туристів? Що б Ви порадили відвідати передусім?

– Попри доволі швидкі темпи вакцинування від COVID-19 пандемічна ситуація в Бразилії досі напружена. Тому перед плануванням мандрівок за кордон радимо насамперед стежити за повідомленнями МЗС, а також реєструватись у системі ДРУГ (Добровільної реєстрації українських громадян при подорожах за кордон). Крім того, наполегливо рекомендуємо перед поїздкою ознайомитись із безпековою ситуацією в країні, а також оформити поліс медичного страхування.

Бразилія – надзвичайно велика й різноманітна країна, тож за одну коротку мандрівку побачити все просто неможливо. Якщо ж, скажімо, обирати дві найцікавіші локації, то, вважаю, українським туристам варто відвідати місто Ріо-де-Жанейро з його неймовірними краєвидами, монументом Христа-Спасителя, численними музеями та мальовничими пляжами, а також каскад водоспадів на річці Ігуасу, що в штаті Парана.